

УДК 271.4(477)-523.4"1773"
DOI: 10.24919/2312-2595.11/53.268615

Юрій СТЕЦИК

доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (stetsyk_u_o@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1795-687X>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/1959605/E-5136-2018>

Оксана ЦМОКАНИЧ

аспірантка кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (ihmokaluchoksana@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8367-0576>

Єлизавета-Параскевія ЯЦУЛА

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Львівський національний університет імені Івана Франка, проспект Свободи, 18, м. Львів, Україна, індекс 79000 (elezaveta.yatchula@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5061-4049>

Бібліографічний опис статті: Стецик, Ю., Цмоканич, О., & Яцула, Є-П. (2022). Візитаційний опис парафіяльного храму Святого Филипа міста Самбора (1773 р.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 11/53, 11–27. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.11/53.268615>.

**ВІЗИТАЦІЙНИЙ ОПИС ПАРАФІЯЛЬНОГО ХРАМУ
СВЯТОГО ФИЛИПА МІСТА САМБІР (1773 р.)**

Анотація. Мета дослідження – визначити інформаційний потенціал протоколу візитації для висвітлення історії та культури храму. Методологія дослідження побудована на джерелознавчій

© Юрій Стецик та ін., 2022

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

критиці церковної документації, яка супроводжується зіставленням статистично-описових відомостей із нормативними актовими документами. **Наукова новизна** полягає у представленні детального опису парафіяльного храму Святого Филипа, який не зберігся до нашого часу, однак був знаним осередком розвитку місцевої української духовної культури. **Висновки.** Через відсутність фундаційної документації не можемо встановити точного часу побудови храму. Вже навіть у кінці XVIII ст. було втрачено первинну документацію, що дало підставу делегованому візитаторові стверджувати про давність його побудови. Та й загалом відсутність повного комплексу документації місцевої парафіяльної канцелярії створює суттєві труднощі у відтворенні історії побудови та функціонування храму і парафії при ньому. Тільки поодинокі фрагментарні згадки про церкву в актових книгах світських установ дають змогу епізодично наświetлити основні етапи її розвитку: заснування парафії (XVI ст.), перехід до унії (1691), двічі урядування лаврівського чернецтва (1. кінець XVII ст., 2. 60-ті рр. XVIII ст.), приєднання до самбірського катедрального собору (70-ті рр. XVIII ст.), ліквідація (90-ті рр. XVIII ст.). Детальніші описи зовнішнього та внутрішнього вигляду храму подає єпархіальний візитатор за 1773 р. З його описів, перед нами постає давній дерев'яний храм, хрестоподібної форми, тільки із однією центральною банею. Церква складалася із трьох традиційних частин: бабинця, нави та великого віттаря. У середній частині церкви (наві) по обидва боки (північному і південному) розміщувалися дві каплиці, де було по кілька бічних віттарів із антимінсами. Очевидно, що на цих віттарях відправлялися літургії на честь певних церковних свят. Прикрашали храм давні ікони та іконостас. Для відправлення літургій використовувалася як давня православна богослужбова література, так і нові унійні видання. Біля церкви споруджено дерев'яну дзвіницю, а навколо храму був обгороджений цвинтар. Через свою давність храм поступово занепадав, а із побудовою поруч нового катедрального собору втратив значення і був демонтований.

Ключові слова: візитація; храм; парафія; парох; парафіяни.

Yurii STETSYK

PhD hab. (History), Professor, Professor, Department of History of Ukraine and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (stetsyk_u_o@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1795-687X>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/1959605/E-5136-2018>

Oksana THMOKANYCH

Postgraduate Student, Faculty of History and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (thmokaluchoksana@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8367-0576>

Yelyzaveta-Paraskeviia YATSULA

first (bachelor) level of higher education, Ivan Franko Lviv National University, 18, Svoboda Ave., Lviv, Ukraine, postal code 79000 (elizabetha.yatchula@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5061-4049>

To cite this article: Stetsyk, Y., Thmokanych, O., & Yatsula, Y-P. (2022). Vizytatsiynyi opys parafialnoho khramu Sviatoho Fylypa mista Sambora (1773 r.) [Visitation description of St. Philip's parish church in the town of Sambir (1773)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 11/53, 11–27. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.11/53.268615> [in Ukrainian].

VISITATION DESCRIPTION OF ST. PHILIP'S PARISH CHURCH IN THE TOWN OF SAMBIR (1773)

Summary. *The purpose of this study is to determine the information potential of the visitation protocol to highlight the history and culture of the church. Research methodology is built on source criticism of church documentation which is accompanied by a comparison of statistical and descriptive information with normative legal documents. The scientific novelty is observed in the presentation of a detailed description of St. Philip's parish church, which itself did not survive to our time but was a well-known center of development of local Ukrainian spiritual culture. Conclusions.* Due to the lack of foundation documentation, we cannot establish the exact time of the construction of the church. The original documentation was already lost at the end of the 18th century which allowed the delegated visitor to assert the antiquity of its construction. In general, the lack of a complete set of documentation of the local parish office creates significant difficulties in reproducing the history of the construction and functioning of the church and the attached parish. Only isolated, fragmentary mentions of the church in the act

books of secular institutions make it possible to illuminate episodically the main stages of its development: the foundation of the parish (16th century), the transition to the union (1691), the two reigns of the Lavra monakhhood (1 –end of the 17th century; 2 – 1760s), joining Sambir Cathedral (1770s), liquidation (1790s). A more detailed description of the external and internal appearance of the church is given by the diocesan visitor in 1773. According to his descriptions, we see an ancient wooden church, cross-shaped with only one central cupola. The church consisted of three traditional parts: babinec, nave and high altar. In the middle part of the church (nave) there were two chapels on both sides (north and south), where there were several side altars with antimins. It is obvious that liturgies in honor of certain church holidays were celebrated on these altars. Ancient icons and an iconostasis were located in the temple. Both ancient Orthodox liturgical literature and new Union editions were used for conducting liturgies. A wooden bell tower was built near the church with a fenced cemetery around it. Due to its old age, the church gradually fell into disrepair and after the construction of a new cathedral next to it, lost its significance and was dismantled.

Key words: *visitation; church; parish; pastor; parishioners.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах розбудови парафіяльної мережі храмів Української Церкви постає необхідність у дослідженні історії не тільки збережених святинь, попри лихоліття воєн та радянської атеїстичної сваволі, але й тих, які зникли впродовж історичного часу із різних причин (через руйнацію, або ж оптимізацію) і побудовані заново у новітню добу як данина локальній релігійній традиції та пошанування пам'яті поціновуваних упродовж століть християнських святих. Адже самбірські міщани у період середньовіччя та ранньомодерного часу поважали подвижницьку працю святого апостола Филипа (пам'ять про якого обходимо 27 листопада за юліанським календарем у Східній Церкві). Цей апостол ранньої Християнської Церкви провадив активну проповідницьку працю серед народів Малої Азії і за свою відданість християнському вченню поніс мученицьку смерть (розп'ятий на хресті вниз головою, оскільки вважав себе негідним прирівнюватися до особи Ісуса Христа). На його честь у різних передмістях Самбора було споруджено два храми та проводився регіональний ярмарок. Припускаємо, що місцеві міщани вважали апостола Филипа покровителем ремісників, оскільки у середньовічному Самборі активно розви-

валосся цехове ремісництво. За візитатійним описом 1773 р. помітно, наскільки один із передміських храмів Самбора був оздоблений та прикрашений, і тут, очевидно, не обійшлося без щедрої меценатської участі та фізичної праці самбірських ремісників і малярів. Віднайдений нами візитатійний опис 1773 р. допоможе місцевим краєзнавцям і архітекторам реконструювати загальний вигляд не збереженого до наших днів храму, який свого часу був одним із осередків плекання та розвитку локальної християнської культури східного обряду.

Аналіз досліджень. Фрагментарні відомості про парафію та храм святого Филипа віднаходимо як у краєзнавчих працях, присвячених місту Самбір, так і в спеціальних історико-церковних дослідженнях усієї Перемишльської єпархії східного обряду, а також окремих міських святинь (Голубець, 1927; Загайська, 1997; Кобільник, 1937; Лукань, 2007; Семчишин, 1992; Слободян, 1998; Blazejowskyj, 1995; Budzyński, 1990; Kuczera, 1935). Проте до сьогодні не написано спеціального дослідження про цей давній храм, оскільки до наших днів не дійшла у повному комплексі документація місцевої парафіяльної канцелярії. Тому перед дослідниками стоїть завдання віднаходити відомості про храм у загальноєпархіальних актах. І одним із видів такої документації є протоколи єпархіальних візитатій, які подають узагальнювальні відомості про стан парафіяльних церков по окремих деканатах. На сьогодні вдалося віднайти візитатійний опис за 1773 р. в архіві перемишльського греко-католицького єпископату і пропонуємо його запровадити до широкого наукового обігу, що стимулюватиме краєзнавців до подальших архівних пошуків типової церковної документації (APP ABGK, sygn. 47). Адже досі історія самбірських святинь висвітлювалася краєзнавцями та науковцями на підставі актових документацій світських інституцій (міських, гродських і земських актових книг) натомість поза їхню увагу була документація, яка продукувалася церковними установами (Смуток, 2012; Рабій, 1999).

Метою статті є визначити інформаційний потенціал протоколу візитатії для висвітлення історії та культури храму.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо передусім історію побудови та функціонування храму святого Филипа, оскільки візитатор не подає жодних датуваль, а натомість обмежується загальним повідомленням, що церква так давно заснована, що ніхто не зафіксу-

вав часу її фундації (APP ABGK, sygn. 47, s. 3). Дослідники відзначають, що найраніші згадки про церкву в Самборі походять з 1507 р. Стверджують, що першою відомою найдавнішою парафіяльною церквою в Самборі був храм святого Филипа, розташований поза міськими мурами при вулиці Перемишльській (Слободян, 1998, с. 540). У 1554 р. для потреб храму надано земельну ділянку. Наприкінці XVII ст., у зв'язку із переходом Перемишльської православної єпархії до унії, до якої юрисдикційно належав і Самбір, храм передано унійному чернецтву Лаврівського монастиря. Упродовж другої половини XVIII ст. церква поступово занепадає. Поодинокі згадки про неї дослідники віднаходять у міських актах від 1760 і 1771 рр., а наприкінці цього ж століття відомості про неї відсутні. Уважається, що у 1795 р. цей храм або ж занепав, або ж його розібрали у зв'язку із побудовою нової святині (Рабій, 1999, с. 198).

Навколо церкви святого Филипа був цвинтар, а за ним розташовувалися церковні будівлі. Відповідно до візитаційного опису 1773 р. їх було шість: чотири за цвинтарем, за користування кожною із них сплачувалося по дев'ять злотих, п'ята на цвинтарі приносила прибуток у вісім злотих, а шоста, в якій проживав вчитель парафіяльної школи, оплачувалася освітніми послугами. За будинками простягалися сад і город, що належали до церковних земель володінь (APP ABGK, sygn. 47, s. 5). Відповідно до повідомлень інвентарного опису міста за 1660 р., при храмі діяла школа, якою керував місцевий парох. Церква посідала статус окремої парафії, розташованої поза міськими мурами, що мала окреме парафіяльне духовенство. Відповідно до королівського привілею, наданого храму 31 жовтня 1669 р. Михайлом Корибутом-Вишневецьким, парохом призначався о. Кузьма Пасербович. Після його смерті храм передано Лаврівському монастиреві як застава або ж компенсацію за грошову позику обителі для перемишльського владика. Це тимчасове, перше за порядком, посідання лаврівськими ченцями тривало орієнтовно до 1726 р., оскільки від 1727 р. у церковній документації вже згадується світський священник Емануїл Стронський (Рабій, 1999, с. 199).

Міські, гродські та земські акти Самбірської економії від 1661 р. до 1771 р. згадують про храм святого Филипа та її парафіян, які у 1797 р. були передані у розпорядження о. Антонія Бучаківського, який водночас був парохом новозбудованої у 1738 р. на

церковній площі катедральної церкви, що збереглася до нашого часу. У результаті такого приєднання церква та парафія були ліквідовані. Останнім парохом храму святого Филипа був о. Михайло Побуг-Несторович, котрий помер приблизно у 1770 р. Відповідно візитатор в описі не згадує персональних відомостей про пароха, обмежуючись тільки переліком джерел його утримання, і це дозволяє робити припущення, що храм був уже приєднаний до катедрального собору (Рабій, 1999, с. 199). Загальна чисельність парафіян на 1773 р. становила 72 особи. Кожен парафіянин був зобов'язаний впродовж року чотири рази (на празник святого Филипа, Різдва Христового, освячення води після коляди, у часі Великого Посту) жертвувати священнику за відправленні молитви по три злотих, окрім того, по можливості приносити яйця перед Великоднем, складати пожертви для випікання проскурок у розмірі 10 злотих, із кожного загону виділяти по одному снопу зібраного збіжжя. Сплата коштів за користування церковними землями, які здавалися в оренду, розділялася на потреби храму та утримання пароха (APP ABGK, sygn. 47, s. 5).

Після закриття храму (1797) його богослужбові книги та хроніки були передані на зберігання до архіву катедральної церкви, а ікони роздано до місцевих сільських парафіяльних храмів.

У процесі ліквідації парафії давній дерев'яний храм святого Филипа та прилегли до нього церковні будинки розібрали, цвинтар знесли і всю цю новоутворену площу разом із церковними ґрунтами передали в оренду міщанам. На кінець XVIII ст. загальна сума орендної плати становила 300 австрійських гульденів (Рабій, 1999, с. 199).

Найраніше повідомлення про урядування чернецтва у парафіяльному храмі святого Филипа належить до 1676 р. Воно зафіксоване в укладеній у пізнішому часі документації Лаврівського монастиря. Зокрема, в Лаврівському дипломатарії згадується про те, що у 1676 р. лаврівські ченці придбали нерухомість на одному із передмість у Самборі, однак через пожежу втратили права та привілеї на її використання. Проте і досі залишається загадкою, як ченцям вдалося придбати майно (через акт купівлі-продажу чи заставу), яка його вартість та розміри?

Після пожежі церква святого Филипа перейшла під управу світських священників. У 30-х рр. XVIII ст. парохом цього храму

був о. Микола Вашочиць, який, зокрема, у 1731 р. судився із міщанами латинського обряду Перемишльського передмістя Самбора, які не хотіли, як доти, сплачувати «скопщини» парохів. Віце-адміністраторський суд Самбірської економії визнав права пароха церкви святого Филипа на підставі королівських декретів від 1657, 1667 та 1680 рр., що зобов'язували жителів латинського обряду сплачувати «скопщину» за землю, яка була у їхньому користуванні (Лукань, 2007, с. 75).

У 1743 р. до Перемишльських гродських актів внесено об'яву з міських актів Самбора, в якій зазначалося, що у 1742 р. зроблено борговий запис із боку магістрату Самбора. Магістрат заявляє, що у 1740 р. у Варшаві був виданий асесорський декрет у справі між містом та євреями. Магістрат позичив 2 000 злотих у Лаврівського монастиря під 7 % на три роки. І цю суму отримали в позику від о. Теофіла Теодорського, о. Петра-Василя Урбановського, ігумена та вікарія Лаврівського монастиря (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, спр. 431, арк. 1269).

Згодом (1760) перемишльський владика Онуфрій Шумлянський (1746–1762), маючи певні боргові зобов'язання перед Лаврівським монастирем, надав ченцям для урядування парафію та храм святого Филипа у місті Самбір (Стецик, 2011, с. 178). Інвентарний опис міста 1760 року дає змогу в загальних рисах окреслити посілости «самбірського двірку» лаврівського монастиря. Цей двір складався із шести домів, у яких проживали Севастіян Стояк, Іван Янковський, Степан Манько й Павло Затварницький. У п'ятому була розміщена школа, в якій вчителювали отці-василіяни, а в шостому – шпиталь. Згідно із даними інвентарного опису, жителі передмістя заборгували Лаврівському монастиреві 4738 злотих (Рабій, 1999, с. 199).

Досить загальна реконструкція парафіяльних будівель зумовлена передусім вузькістю джерельної бази. Адже, до нашого часу не збереглося цілісного комплексу парафіяльної документації. Під час архівних пошуків вдалося натрапити на фінансово-майнову документацію Лаврівської обителі, яка посідала окремі будівлі у місті Самборі (ВР ЛНБ, ф. 3, спр. 1244/1–25). Відзначимо, що у 30-х рр. ХХ ст., отець Роман Лукань, будучи активним дослідником василіанської спадщини, намагався відшукати документальні матеріали про діяльність василіанського чернецтва у Самборі. І дійшов до вис-

новку, що не збереглося спеціальних документів, які б повноцінно розкривали діяльність василіан у місті. Натомість, доводить що лаврівські монахи проживали у Самборі не тривалий час і відповідно не спромоглися утворити окремішнього василіанського монастиря (Стецик, 2015, с. 252).

Розглянувши загальну історію побудови та функціонування храму святого Филипа, перейдемо до розгляду його архітектури та оздоблення, які детально описані у тексті візитаційного опису за 1773 р. Дерев'яна церква була хрестоподібною за розташуванням та однобанною за виглядом. Храм мав двоє вхідних дверей: одні із півдня, а другі із заходу. Природне освітлення до храму проникало через 19 віконць, які були рівномірно розподілені по різних частинах святині: у бабинці – 2, у наві (середня частина храму) – 8, у бічних каплицях – 4, у великому вівтарі – 3. Підлога у бабинці та вівтарі була дерев'яна, а у наві – викладена із каміння. Іконостас за побудовою та розписом був давнім (візитатор не вказав авторство та час його створення). На іконостасі намісні образи також були давніми. У храмі, окрім великого вівтаря, було багато бічних вівтарій: у наві – три; у південній каплиці – два малі вівтарі; у північній каплиці – один. У головному вівтарі було двоє вхідних дверей: одні – вирізьблені та вишукано позолочені; другі – гладкі із образом святого Михайла. Саме у великому вівтарі розміщувався храмовий образ святого Филипа, а на його засуві – образ святого Івана Хрестителя. У середній частині храму була проповідальниця, розмальована у мармуровий колір, а в північній частині – сповідальниця. У бабинці, бічних каплицях та наві стояли лавки, де могли присісти 20 осіб. У бабинці в шафі зберігався процесійний образ мистецької роботи із позолотою. На ньому з одного боку була намальована Пресвята Божа Мати, а з іншого – святий апостол Филип. Загалом стіни храму були розмальовані різними іконами. На деяких з них були корони та воти (пожертвування), що свідчить про віру парафіян у їхню чудодійну силу зцілення. У вівтарі зберігався літургійний посуд та священничі ризи. Для проведення літургій було зібрано необхідний репертуар богослужбової літератури: два Євангелія та Літургіїкони, Трефолой (із двох частин), Тріодь (постна та святкова), Ієрмологіон, Апостол, Часослов, Мінея, Псалтирі (два), Требники (три), Устав. Більшість книг були друкованими і тільки Ієрмологіон та Устав – рукописними. На жаль, візитатор не вказав місця та часу

видання книг. І тільки в окремому випадку означив, що у храмі було два друковані Літургікони: один новіший із Унівської друкарні, а другий, давній, із Львівської. Цим фактом делегований візитатор хотів відзначити, що місцевий парох відправляє богослужіння відповідно до постанов Замоїського собору (1720), що відповідає унійному віровизнанню, а давнє православне видання використовує тільки для додаткових потреб.

Для організації процесійної ходи використовувалися церковні хоругви, яких візитатор нараховує загалом п'ять: три нові великі та дві старі малі. При храмі була споруджена церковна дзвіниця, яка стояла на чотирьох стовпах, була оббита дошками та накрита добрим дахом (візитатор не вказав який саме покрівельний матеріал використано – солому чи гонту). На цій дзвіниці було три дзвони (очевидно, однакові за розмірами, оскільки візитатор не поділяє їх на великі та малі). Довкола церкви був цвинтар, обгороджений з одного боку парканом, а з другого – плотом (APP ABGK, sygn. 47, s. 3–4).

Висновки. Через відсутність фундаційної документації не можемо встановити точний час побудови храму. Вже навіть у кінці XVIII ст. було втрачено первинну документацію, і це дозволило делегованому візитатору стверджувати про давність його побудови. Та і загалом відсутність повного комплексу документації місцевої парафіяльної канцелярії створює суттєві труднощі у відтворенні історії побудови та функціонування храму і парафії при ньому. І тільки поодинокі фрагментарні згадки про церкву в актових книгах світських установ дають епізодично наświetлити основні етапи її розвитку: заснування парафії (XVI ст.), перехід до унії (1691), двічі урядування лаврівського чернецтва (1. кінець XVII ст., 2. 60-ті рр. XVIII ст.), приєднання до самбірського катедрального собору (70-ті рр. XVIII ст.), ліквідація (90-ті рр. XVIII ст.). Детальніші описи зовнішнього та внутрішнього вигляду храму подає єпархіальний візитатор за 1773 р. З його описів перед нами постає давній дерев'яний храм, хрестоподібної форми, тільки із однією центральною банею. Церква складалася із трьох традиційних частин: бабинця, нави та великого вітваря. У середній частині церкви (наві) по обидва боки (північному і південному) розміщувалися дві каплиці, де було по кілька бічних вітварів із антимінсами. Очевидно, що на цих вітварях відправлялися літургії під час обходження певних церков-

них свят. Прикрашали храм давні ікони та іконостас. Для відправлення літургій використовувалася як давня православна богослужбова література, так і нові уніїні видання. Біля церкви була дерев'яна дзвіниця, а навколо неї – обгороджений цвинтар. Через свою давність храм поступово занепадав, а із побудовою поруч нового катедрального собору втратив значення і був демонтований.

Джерела та література

- Голубець, М.** (1927). Лаврів (Історико-археологічна студія). *Записки ЧСВВ* (Т. II, вип. 1–4, с. 30–69). Жовква: Місіонер.
- Загайська, О.** (1997). Історія самбірської церкви. *Сакральне мистецтво Бойківщини* (с. 40–42). Дрогобич: Вимір.
- Кобільник, В.** (1937). *Історія Самбірської церкви*. Самбір.
- Лукань, Р.** (2007). Василяни в Самборі. *Літопис Бойківщини* (Перевидання часопису. Випуск 2. Числа 3–6. за 1934–1935) (с. 74–76). Львів: Каменяр.
- ВР ЛНБ – Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України.
- Рабій, Ю.** (1999). *Княжий город Самбір*. Львів–Самбір–Ютика.
- Семчишин, В.** (1992). *Короткий хронологічний літопис міста Самбора*. Самбір.
- Слободян, В.** (1998). *Церкви України. Перемиська єпархія*. Львів.
- Смуток, Л.** (2012). *Нариси з історії Самбора. Т. 1: Адміністративний, господарський та етноконфесійний розвиток у XV–XVIII ст.* Дрогобич: Коло.
- Стецик, Ю.** (2011). Резиденція Лаврівського Василянського монастиря у місті Самборі (XVII–XVIII ст.). *Література галицького Підгір'я кінця XIX – початку XX ст. і процес національного відродження* (З нагоди 140 річниці від дня народження Івана Филипчика): Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Самбір–Дрогобич, 17 лютого 2011 р. (с. 174–180). Дрогобич: Коло.
- Стецик, Ю.** (2015). *Василіанські монастирі Перемишльської єпархії (кінець XVII–XVIII ст.)*: монографія. Жовква: Місіонер.
- ЦДІАЛ – Центральний державний історичний архів України у м. Львові.
- Шематизм Самбірсько-Дрогобицької єпархії УГКЦ. (Дрогобич)*. (2014). (с. 281–282).
- APP ABGK – Archiwum Państwowy w Przemyślu. Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu.
- Blazejowskyj, D.** (1995). *Historical sematism of the eparchy of Peremyshl including the Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828–1939)*. Lviv: Kamenyar.

- Budzyński, Z.** (1990). Sieć parafialna prawosławnej diecezji Przemyskiej na przełomie XV i XVI wieku. *Polska – Ukraina 1000 lat sąsiedstwa* (T. 1, s. 135–155). Przemysł.
- Kuczera, A.** (1935). *Samborszczyzna. Ilustrowana monografia miasta Sambora i ekonomii Samborskiej* (T. 1). Sambor: Nakł. Księgarni nauczycielskiej.

References

- Holubets, M.** (1927). Lavriv (Istoryko-arkheolohichna studiia) [Lavriv (Historical and Archaeological Studio)]. *Zapysky ChSVV – Annals of OSBM* (Vol. II, iss. 1–4, pp. 30–69). Zhovkva: Misioner [in Ukrainian].
- Zahaiska, O.** (1997). Istorii sambirskoi tserkvy [The history of the Sambir church]. *Sakralne mystetstvo Boikivshchyny – Sacred art of Boikivshchyna* (pp. 40–42). Drohobych: Vymir [in Ukrainian].
- Kobilnyk, V.** (1937). *Istoria Sambirskoi tserkvy [The history of the Sambir church]*. Sambir [in Ukrainian].
- Lukan, R.** (2007). Vasyliiany v Sambori [Basilians in Sambor]. *Litopys Boykivshchyny – Chronicle of Boykivshchyna* (Reprint of the magazine. Issue 2. Numbers 3–6. for 1934–1935) (pp. 74–76). Lviv: Kameniar [in Ukrainian].
- VR LNB – Viddil rukopysiv Lvivskoi naukovoï biblioteky im. V. Stefanyka NAN Ukrainy [Department of Manuscripts of the Lviv Scientific Library named after V. Stefanyka of the National Academy of Sciences of Ukraine] [in Latin].
- Rabii, Yu.** (1999). *Kniazhyi horod Sambir [Prince's city of Sambir]*. Lviv–Sambir–Yutyka [in Ukrainian].
- Semchyshyn, V.** (1992). *Korotkyi khronolohichnyi litopys mista Sambora [A brief chronological chronicle of the city of Sambor]*. Sambir [in Ukrainian].
- Slobodian, V.** (1998). *Tserkvy Ukrainy. Peremyska yeparkhiia [Churches of Ukraine. Diocese of Peremyshl]*. Lviv [in Ukrainian].
- Smutok, L.** (2012). *Narysy z istorii Sambora. T. 1: Administratyvnyi, hospodarskyi ta etnokonfesiyni rozvytok u XV–XVIII st. [Essays on the history of Sambor. Vol. 1: Administrative, economic and ethno-confessional development in the XV–XVIII centuries]*. Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
- Stetsyk, Yu.** (2011). Rezydentsiia Lavrivskoho Vasyliianskoho monastyria u misti Sambori (XVII–XVIII st.) [The residence of the Lavrovsky Basilian Monastery in the city of Sambori (XVII–XVIII centuries)]. *Literatura halytskoho Pidhiria kintsia XIX – pochatku XX st. i protses natsionalnoho vidrodzhennia* (Z nahody 140 richnytsi vid dnia narodzhennia Ivana Fylypchaka): Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Sambir–Drohobych, 17 liutoho 2011 r. – *The literature of the Galician Pidhirya of the end of*

the 19th and the beginning of the 20th centuries. and the process of national revival (On the occasion of the 140th anniversary of the birth of Ivan Filipchak): Proceedings of the International science and practice conf. Sambir–Drohobych, February 17, 2011. (pp. 174–180). Drohobych: Kolo [in Ukrainian].

Stetsyk, Yu. (2015). *Vasylanski monastiri Peremyshl'skoi yeparkhii (kinets XVII–XVIII st.) [The Basilian monasteries of the Przemysl Eparchy (the end of the 17th – 18th centuries)]*. Zhovkva: Misioner [in Ukrainian].

TsDIAL – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Lvovi [Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv] [in Latin].

Shematyzm Sambirsko-Drohobyt'skoi yeparkhii UHKCh [Schematism of the Sambir-Drohobych Eparchy of the UGCC]. (Drohobych). (2014). (pp. 281–282) [in Ukrainian].

APP ABGK – Archiwum Państwowy w Przemyślu. Archiwum Biskupstwa Grekokatolickiego w Przemyślu [State Archives in Przemyśl. Archives of the Greek Catholic Bishopric in Przemyśl] [in Polish].

Blazejowskyj, D. (1995). *Historical sematism of the eparchy of Peremysl including the Apostolic Administration of Lemkivscyna (1828–1939)*. Lviv: Kamenyar.

Budzyński, Z. (1990). Sieć parafialna prawosławnej diecezji Przemyskiej na przełomie XV i XVI wieku [The parish chain of the Orthodox Przemyśl diocese at the turn of the 15th and 16th centuries]. *Polska – Ukraina 1000 lat sąsiedztwa* (Vol. 1, pp. 135–155). Przemyśl [in Polish].

Kuczera, A. (1935). *Samborszczyzna. Ilustrowana monografia miasta Sambora i ekonomii Samborskiej [Samborszczyzna. Illustrated monograph of the town of Sambor and the economy of Sambor]*. (Vol. 1). Sambor: Nakł. Księgarni nauczycielskiej [in Polish].

Документ

Wizytacja Samborskiego dekanatu 1773 roku

1. Sambor zamiescicie

Cerkiew ma drewnianą, krzyżową, a w iedną tylko kopułę wystawioną, na honor S[więtego] Apostoła Filipa, zafundowaną iak dawno non constat. Drzwi do siebie ma dwoie, iedne na południe na dwóch zawiasach żelaznych dużych z urzeciążem kłodką zamkniętą ab intrinseco, drugę na zachod na dwóch zawiasach dużych także żelaznych z zamkiem y urzeciążem żelaznemi. Okien w calej dziewietnascie na ołowiu z kratami żelaznemi, w babincu dwie, w sredniey osmioro, w kaplicach bokowych czwiero, w wielkim oltarzu troie. Posadska w babincu y oltarzu drewniana, a w sredniey kamienna. Deissus struktury y piktury staro-

swieckiej. Obrazy namieszne takiey że [roboty], oltarzykow w sredniej cerkwi trzy, w kaplicy od poludnia u Niebowzięcie Nays[więtszey] Matki z zasuwa, na ktorey obraz S[więtego] Szczepana, ma swoje obrusy y antymis s[więtey] p[amięci] J[asnie] W[ielmożniego] J[egomosci] X[iądza] Szumlańskiego. Swic parę na lichtarzach drewnianych czerwono malowanych. Krucyfix drewniany z korpusem drewnianym. Przy nim drugi Nays[więtszey] Panny Jarosławę ma także swoje obrusy. Antymis s[więtey] p[amięci] J[asnie] W[ielmożniego] Ustrzyckiego, ma także swic parę na lichtarzach drewnianych czerwono malowanych. Krucyfix cynowy z korpusem cynowym. Trzeci w kaplicy od pułnocy Zwiastowania Nays[więtszey] Matki ma swoje obrusy y antymis s[więtey] p[amięci] J[asnie] W[ielmożniego] J[egomosci] X[iądza] Jerzego Winnickiego. Ma także swic parę na drewnianych lichtarzach. Krzyż drewniany z korpusem cynowym. Do oltarza wielkiego drzwi dwoie, iedne rznięte snycersko złożone marcypanowo, drugie gładkie drewniane na nich S[więtego] Michała obraz. W wielkim oltarzu obraz facialny S[więtego] Filippa za zasuwą, na zasuwie S[więtego] Jana Chrzeciciela, w strukturze snycerskiej iako y po kaplicach marcypanowo złożoney, na mnie sie cemborium drewniane, w ktorym cum sanctissimo, puszką cynową, ma swoje obrusy, antymis s[więtey] p[amięci] J[asnie] W[ielmożniego] J[egomosci] X[iądza] Szumlańskiego. Swic par dwie, para na cynowych trzy cwiertciowych, druga na drewnianych lichtarzach. Krucyfix na cymborim zamezystym z korpusem drewnianym, na tymże mnie sie stoi par dwie lichtarzykow stałowych cynowych, a za tym obrazem facialnym stoi szafa z trzema szufladami na spręty na nich stoi obraz S[więtego] Filippa w strukturze drewnianej stolarskiej czerwono malowanej, przy niej na scianie pułnocnej iest obrazow kilka na tablaturach drewnianych staroswieckiej pikтуры, a z drugiey strony tak że szafka na scianie wisząca dla schowania kelichow, humerałow y inszych rzeczy drobnieyszych, pod nią skrzynia z swiecami, w ktorey swiatła dosyć, a w sredniej ieszcze cerkwi znyduie się przy sciele pułnocnej ambona szafierowo w marmur malowana, a przy pułnocnej konfessional. Lawek tak w babincu, w kaplicach, iako też sredniej cerkwi iest na osob dwadziescia, w babincu też w szafie stoi obraz processjonalny snycerskiej struktury marcypanowo złożony, na nim obraz z iedney strony Nays[więtszey] Matki, z drugiey S[więtego] Filippa Apostoła, koło ktorego głowy litery z srebra robione wyrażaiące to: S[więty] Filip, iest ieszcze tam kilka obrazow staroswieckiej pikтуры, a w sredniej na scianie od

południa S[więtego] Jana Chrzciciela przed którym lichtarz zelazny ze swicą y lampą S[więtego] Onufrego, Nays[więtszey] Matki, S[więtego] Jana, od pułnocy Nay[swiętszey] Panny, obrazow trzy, y innych pomniejszych na drewnianych tablaturach staroswieckiey piktury samę przed P[anna] Jezusem y Nays[więtszey] Panno obrazami namisnemi stoią dwa lichtarze drewniane wielkie z postawnikami, przed Archijereiem lampnica z lampą z thurybulaza zrobioną przed tym też swica na lichtarzu zelaznym iako y obok przed Nays[więtszey] Panno, S[świętym] Janem lichtarz iest przed każdym Apostołem zelazny bez swic.

Apparamenta

Apparamenta teyże cerkwi kielich wielki na sedesie marcypanowym złożonym z patyną, także po iedney stronie z wierzchu serce Panna Jezusa w promieniach złożone po obedwoch stronach na puszkę na czas służący, kielich drugi mnieyszy z patyną y gwiazdą, pozłocisty przytarty z łyżeczką białą. Krzyż gładki pozłocisty staroswiecki bez postumentu z figurami P[anna] Jezusa ukrzyżowanego z iedney, z drugiey chrzczącego się strony wrytemi. Krzyż drugi biały z postumentem z figurą także rytą. Thurybularz biały srybrny z lancuszkami czterma. Lampnica z lancuszkami trzema. Szata srebrna na obraz norzący Nays[więtszey] Panny, y dwie korony, iedna mnieysza, druga większa tamże służące. Szata druga na tenże obraz S[więtego] Filipa po drugiey stronie. Korona wielka także biała na S[więtego] Eliasza. Korona na S[więtego] Filipa biała z okrągłą robiona. Szatka mała na Nays[więtszey] Pannę Wniebowzięcia. Szatka malenka na P[anna] Jezusa dotegoż oltarzyka Wniebowzięcia Nays[więtszey] Matki służąca y koronka także. Obloczki z szatką małą y z troycą S[świętoy] na tenże obraz służące. Manelka na rękę Nays[więtszey] Panny biała z gwiazdeczką y kamykami prostemi. Krzyżyk płaskaty srebrny na łancuszku także srebrnym. Wotum kwadraste, y druge serdeszkowate. Perełek snurkow dwa pięciema koralami przesadzone przy tychże stuczka w ktorey rulinkow iedynascie. Koralow okrągłych wielkich sznurkow dwa, przy których krzyżyk wiszący Moskiewski, y drugi kawalerski z kilkami srebrnemi. Koralow mnieyszych sznurkow 3 z kołbami srebrnemi przy których krzyżyk mały srebrny z sześćmo ogniwkami, koralow ieszcze mnieyszych czarnemi paciorkami przekładanych sznurkow sześć na których krzyżyk płaskaty z promykami. Koralikow takichże małych sznurkow trzy z których sznurek ieden bursztynami przedziwany. Kuralikow drobnych powrzechnych samych sznurkow siedm, osmy szklannemi paciorkami przedziwany.

Księgi

Ewangela in folio majori, zielonym axamitem odziano w srebro
oprawna. Druga powszechna w czerwony axamit.

Mszal ieden drukowany in folio Uniowski, a drugi starodawney
edycyi lwowskiey.

Trefoloy na dwie podzielony części.

Tryody obie drukowane.

Jarmoloy in folio pisany.

Apostol.

Czasoslow.

Minea.

Psaltyrow dwa.

Trebnikow trzy. Duo in 8-vo, trzeci in 4-to drukowany.

Ustaw in folio pisany.

Apparaty

Apparatow wszystkich n[umero] 13.

1-wszy atlaskowy zielony w bukiety srebrne ze wszystkim.

2-gi bialy kitaykowy z kwiatami różnemi ze wszystkim.

3-ci atlasowy ceglasy z stołą manipularzami y innemi do Mszy służące-
mi, odmiennemi.

4-ty adamaszkowy czerwony ze wszystkim.

5-ty ludanowy karmazynowy ze wszystkim.

6-ty partyrowy fioletowy.

7-my partyrowy kaflowy.

8-my i 9-ty kamlatowe zatebne.

10-ty atlasowy zolty ze wszystkim.

11-ty kamlatowy czerwony ze stołą tylko.

12-ty lyczakowy czerwony ze stołą tylko.

13-ty ataminowy zielony z stołą tylko.

Choraąg processjonalnych pięć, większych trzy, między ktoremi
iedna adamaszkowa karmazynowa nowa z sznurem y kutasami iedwab-
nemi, dwie stare, mniejszych dwie z kraiami czerwonemi rewenowemi.
Firaniek wszystkich par cztery y puł, dwie pary z obrazu noszącego ki-
taykowych białych w bukiety, drugich par dwie gładkich starych, iedna
nad drzwiami carskiemi. Krzyż procesjonalny z Krucyfixem rzniętym,
drewniany. Alb lniannych dziewięć, dziesięta moabska. Humerałow trzy,
paskow sznurkowych dwa, dzwunkow oltarzowych dwa. Kociołek mie-
dziany na święconą wodę y kuszyk takiż. Thurybularz mosiężny. Taliaż

cynowy ieden. Dzwonica apart cerkwi na czterech słupach w parkanie, tarciami obbita, dachem dobrym okryta, stojąca, na niey dzwonow trzy. Cmentarz w pol parkanem, a pol plotem otoczony.

Chałupek ta cerkiew do siebie należących ma pięć. Cztery za cmentarzem ktore płacą po zł[otych] dziewięć, piąta na cmentarzu a f. 8, a szosta w ktorey mieszka dydaskal usługami wyplacasię. Oprocz tego przychodu ma ta cerkiew w rożnych naziemnych gruntach legowane summy, ktore zebrane w iedno na złotych polskich wynoszą [авт. *візитатор не вказав суми*] iako registr każdego czasu moią ręką podpisany informować może. Od ktorey sumy legowanej idzie prowizya podług ułożenia w kartach wyrażona, y ta expensa iesię na potrzebę cerkiewną częścią. Czescią placisią kaplanowi. Parochian do tey cerkwi należy wszystkich n[umero] 72. Każden z nich winien do roku dawać iak chodzi z modlitwą, kaplanowi a Z[lotych] 3 o S[więtego] Filipie przed Bożym Narodzeniem, po kołędzie z święconą wodą, o srodoposciu, przed Wielkanocią daią iaiec, ile ktoren może, oprocz tych Z[lotych] 3, ktore daią na rok razy cztery winni ieszcze dawać proskurnego Z[lotych] 10, y z każdego zagona sita ma ich w szerz po snopowi zboża iakie się na tym sieią.

*Историчне джерело: Архівум Паіństwowy w Пржемышлу.
Архівум Бискупства Грекокатоличького в Пржемышлу, sygn. 47, s. 3–5.*

*Стаття надійшла до редакції 30.09.2022 р.
Стаття рекомендована до друку 31.10.2022 р.*